

Medlem Hr. Klaus Berntsen saa stærkt understregede, indenfor det enkelte Samfund er man dog klar over, at man maa have en fælles Opfattelse, hvis Samfundet overhovedet skal holdes. Man har ikke set — jeg kender det i hvert Fald ikke som Kirkehistoriker, selv om jeg kender forskellige Daabsformularer, som er autoriserede —, at det overlades til enkelte Præster imod Samfundets Villie at bruge en Formular, som en overvejende Del af vedkommende Kirkesamfund maa modsætte sig. Noget saadant er ganske nyt, og det forekommer mig, at det er i denne Sammenhæng meget uheldigt at tale om Samvittighedsfrihed.

Overhovedet har det forbavset mig i allerhøjeste Grad — det er ogsaa en Bemærkning, jeg kan rette til det ærede Medlem Hr. Povsen —, hvorledes man har brugt Udtrykket „Samvittighedsfrihed“ i vore Dage. I ældre Tid, da Grundtvig f. Eks. kæmmede for Samvittighedsfrihed, drejede det sig om, at der maatte blive Frihed for ham og dem, der fulgte ham, til at fremsætte den Opfattelse indenfor Kirken, som han nu havde; men der var ikke Tale om, at den Opfattelse var af en saadan Art, at den tvang andres Samvittighed. Men de Rørdamske Samvittighed er, saa vidt jeg forstaar, af en ganske særlig Art. Den siger: Hvis I andre ikke anerkender dette Laabsritual for at være sandt kristeligt og for at være værd til at faa Autorisation, kan jeg ikke finde mig til Rette med, at der virkelig er Samvittighedsfrihed i Kirken. Det er og virkelig meget forskelligt fra det andet. Nej, Samvittighedsfrihed har vi tilstrækkeligt herhjemme, og hvis den for den enkelte er af en saadan Art, at den umuliggør, at han kan være indenfor Kirken, har vi jo kabt Mulighed for, at han frit kan følgesin Samvittighed og kan danne sit eget Samfund, uden at det i mindste Maadefaar nogen skadelig Virkning for ham, er værd at tale om.

I den Anledning vil jeg — det er ogsaa nævnt af det ærede Medlem Hr. Klaus Berntsen — næne den mærkelige Brug af et holbergsk Cit, som det ærede Medlem Hr. J. Jacobsen kom med. Jeg synes, det er meget ilde arragt. Mig forekommer det nemlig, at hvis man endelig vil fremdrage dette, maa man sige, at Forholdet er dette, at Rørdam bale ved Ritualet og ved Fæstebrevet er bundet paa en bestemt Maade, og det Fæstebrev, som er det sidste for hans Vedkommende, er det Præsteløfte, han har aflagt, som han har brudt. Det forekommer mig derfor, at det vil snarere

vende sig imod det Standpunkt, som det ærede Medlem søgte at forfægte.

Saa kom det ærede Medlem ind paa en Betragtning af, hvad Reformationen var: Den betød, at der derigennem netop skabtes en saadan Ret til Samvittighedsfrihed; at man kunde følge den aandelige Udvikling, der kom frem i Kirken til forskellig Tid, og at denne maatte have Ret til at gøre sig gældende. Reformationen betød netop dette, at den var en Livsbevægelse, som ikke kunde standse paa noget Punkt. Deri giver jeg det ærede Medlem saa fuldstændig Ret. Reformationen var netop en Livsbevægelse, og en levende Bevægelse, en Livsbevægelse kan ikke standses, det er fuldstændig rigtigt. Men jeg vil gøre opmærksom paa, at Reformationen som historisk Kendsgerning betød et Kirkebrud. Det betød den netop udfra dette, at den var en levende Bevægelse. I Begyndelsen var det en litterær Debat om visse Skrifter, som Luther havde skrevet; væsentlig en Universitetsdebat, men efterhaanden som Luther ogsaa skrev populære Skrifter, blev det en populær Debat, og der kom et Tidspunkt, da Reformationen blev en Kendsgerning, en Livsbevægelse, idet de Mænd, der havde læst disse Skrifter eller hørt Mænd tale, som talte udfra de Anskuelser, som disse Skrifter var Udtryk for, sagde: Nu kan vi ikke længere for vor Samvittighed være i den romersk-katolske Kirke, nu maa vi ud; vi kan ikke længere føle os opbyggede af dens Gudstjenesteform, vi kan ikke bruge dens Sakramenter — der var jo særlig Tale om Nadveren —, vi kan ikke bruge dens Messe, derfor maa vi danne vor egen Menighed, derfor maa vi have vor egen Liturgi.

Hvis Pastor Rørdam sagde noget lignende, vilde jeg i allerhøjeste Grad respektere hans Standpunkt, thi da betød dette, at han ikke kunde være i den danske Folkekirke, fordi den paalagde ham Samvittighedstvang, altsaa maatte han gaa ud af den. Og saa vil jeg endda sige, at der vilde være stor Forskel paa de Mænds Stilling i Reformationstiden og paa Rørdams Stilling; thi paa Reformationstiden betød det en uhyre Risiko, en uhyre Risiko paa Liv og Lemmer, en uhyre Risiko, kan man sige, paa hele ens borgerlige Stilling, medens vi derimod har en Ordning, baade grundlovmæssigt og kirkemæssigt set, som er af den Art, at det ikke i mindste Maade vil betyde et Martyrium for Rørdam.

Jeg synes ikke, man skal nævne Reformationen i denne Sammenhæng, det er der ikke Spor af Grund til. Men hvis man